

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 30

*Надруковано за фінансової підтримки проекту "Динамічний
Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України"*

Фонд Ріната Ахметова
Розвиток України

 ДИНАМІЧНИЙ МУЗЕЙ
проект підтримки музеїв

Львів 2014

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2014. – Вип. 30. – 232 с.

До 30-го випуску увійшли статті з музеології, екології, зоології, палеонтології, а також інформація про перші результати реалізації проекту "Природничий музей: від теорії еволюції життя до практики живого музею", з яким музей переміг у конкурсі у рамках програми "Динамічний Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України".

Для екологів, ботаніків, зоологів, палеонтологів, працівників природничих музеїв, заповідників, національних парків та інших природоохоронних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Чернобай Ю.М. д-р біол. наук, проф. (*головний редактор*); Берко Й.М. д-р біол. наук, проф.; Бокотей А.А. канд. біол. наук, с.н.с.; Волгін С.О. д-р біол. наук, проф.; Дригант Д.М. д-р г.-м. наук, с.н.с.; Капрусь І.Я. д-р біол. наук, с.н.с.; Климишин О.С. д-р біол. наук, с.н.с. (*науковий редактор*); Малиновський А.К. д-р с.-г. наук; Орлов О.Л. канд. біол. наук (*відповідальний секретар*); Тасенкевич Л.О. д-р біол. наук, проф.; Третяк П.Р. д-р біол. наук, проф.; Царик Й.В. д-р біол. наук, проф.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Чернобай Ю.Н. (*главный редактор*), Берко И.Н., Бокотей А.А., Волгин С.А., Дрыгант Д.М., Капрусь И.Я., Климишин А.С. (*научный редактор*), Малиновский А.К., Орлов О.Л. (*ответственный секретарь*), Тасенкевич Л.А., Третяк П.Р., Царик И.В.

EDITORIAL BOARD

Chernobay Y.M. (*Editor-in-Chief*), Berko I.M., Bokotey A.A., Volgin S.O., Drygant D.M., Kaprus I.Y., Klymyshyn O.S. (*Scientific Editor*), Malynovsky A.K., Orlov O.L. (*Managing Editor*), Tassenkevich L.O., Tretjak P.R., Tsaryk I.V.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державного природознавчого музею*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2014

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ НАН УКРАЇНИ У 2013 РОЦІ

На виконання теми "Еволюція та хорологія різноманіття модельних груп флори і фауни України" проведено порівняльний аналіз географічного і стратиграфічного розподілу решток іхтіофауни, еквід, червононогих молосків та флори судинних рослин у різні геологічні періоди на заході України. Встановлено, що таксономічне розмаїття тафокомплексів іхтіофауни в теригенних відкладах раннього девону Поділля визначається особливостями філогенезу, екологічної сприйнятливості середовища та фаціальними умовами. Сформульовано гіпотезу про екологічну кризу в хмелівський час раннього девону, спровоковану інтенсивними процесами осадонагромадження. Залежно від ландшафтно-зональної та біотопної приуроченості колембол у градієнті широтних умов України класифіковано ареали 401 виду. Виділено сім типів і два підтипи широтного розподілу, а також чотири типи висотно-поясного розподілу колембол. Сформульовано гіпотезу про переважання автохтонних процесів у формуванні регіональних фаун ґрунтових тварин і їх мультирегіональну післяльодовикову колонізацію з власних або сусідніх центрів консервації біоти. Створено філогеографічні схеми, які відображають основні шляхи формування фауни одноденок у гірських регіонах Європи. Проведено порівняльну оцінку географічного поширення модельних груп судинних рослин флори Українських Карпат. Створено базу даних "Анатомо-морфологічна будова квітки однодольних рослин Українських Карпат". Визначено раритетний компонент флори Крайових і Зовнішніх Горган, який складає 41 вид, занесений до ЧКУ та підготовлено карти їх поширення.

В межах теми "Музейні інформаційно-аналітичні системи моніторингу біорізноманіття заходу України" розроблена інформаційно-аналітична система "Еколог-3", яка виконує для множин флористичних елементів спеціалізовані аналізи, а саме: систематичної структури, ареальний географічний та зонально-поясний, екологічний, біоморфологічний, синтаксономічний, фітоіндикаційний умов середовища. Удосконалено структуру та вміст багатомовної інформаційно-аналітичної системи "Довідник назв рослин України" у мережі Інтернет (<http://ekontsh.civicua.org/system.php>). Додано інформацію про життєві форми рослин та субстратні групи мохів, ареальні узагальнення у світовому масштабі, ареали поширення рослин в Україні, їх практичне та діагностичне значення для обґрунтування синтаксонів за класифікацією Браун-Бланке. Розширено можливість отримання додаткової інформації з 8-ми світових баз даних. Робоча версія бази даних "Ентомологія" містить інформаційні блоки для представників веснянок, жуків-турунів, жуків-златок та джмелів, а також створено відповідний спеціалізований ВЕБ-ресурс.

Відповідно до завдань теми фундаментальних досліджень «Созологічні критерії антропоізованих екосистем в регіональних екомережах заходу України» встановлено ознаки структурування ґрунтового профілю та активний розвиток внутрішньоґрунтових біохімічних процесів в техноґрунтах 15-річного віку. Розроблено методику визначення едафічного критерію созологічної якості антропоізованих екосистем. Вона надає можливість бальної оцінки кількісно-якісних змін стану та умов функціонування ґрунтів різного походження відповідно до еталону. Визначено основні типи антропоізованих оселищ в Карпатському регіоні та на Волино-Поділлі. Запропоновано набір критеріїв для визначення созологічної вартості фітокомпоненту оселищ в умовах антропогенних змін. На підставі моніторингових досліджень розроблені созологічні критерії для збереження популяції чорного лелеки та совоподібних на модельних заповідних територіях регіону та здійснено біотехнічні заходи з їхньої охорони. Тривалий моніторинг поширення та сезонної динаміки

чисельності птахів в основних біотопах міста Львова дозволив систематизувати типи біотопів міста за їх соціологічним значенням для орнітофауни у різні сезони року та підготувати картографічний матеріал. В рамках просвітницької інтернет-програми "Моллюски" (<http://www.pip-mollusca.org>) створено окремий методичний піддомен для вчителів – "З моллюсками по Україні" (<http://www.pedagog.pip-mollusca.org>) з методичними рекомендаціями, презентаціями та роздатковим матеріалом.

За темою "Адаптаційні особливості та стратегія збереження біоти у антропогенно зміненому середовищі" встановлені головні типи адаптаційних реакцій модельних біосистем – популяцій та угруповань видів різних систематичних груп: популяцій модельних видів рослин, популяцій наземних моллюсків роду *Serapea*, таксоценів амфібіотичних комах, угруповань гільдій жуків-турунів, популяцій жуків-златок, популяцій чорного дрозда та грака урбоекосистем, модельних груп *Enoplia* (Nematoda), популяцій *Eosentomon carpaticum* (Protura), угруповань дрібних ссавців урбоекосистем, популяцій модельних видів джмелів. Встановлений еколого-адаптивний потенціал таксонів класу колембол. На прикладі популяцій модельних видів рослин встановлені характеристики структурної організації біосистем та змінність цих величин у часі – стійкість, наявність коливань, просторову неоднорідність тощо. Виділено статичні структури біосистем – територіальну, еколого-ценотичну, ценопопуляційну та динамічні – еволюційну і сукцесійну. Проведена типізація адаптаційних реакцій модельних біосистем та їхніх структурних змін за різних типів впливу, встановлені рівні пластичності і стабільності модельних біосистем у підтримці життєздатності, встановлені головні механізми підтримки і саморегуляції біосистем в умовах різного ступеню антропогенної трансформації середовища та в умовах заповідання.

На виконання теми прикладних досліджень "Інноваційна трансформація традиційної природничої експозиції" здійснено аналіз світового досвіду й історії становлення природничих музеїв у світі та Україні. Вивчено й критично оцінено досвід створення сучасних природничих експозицій провідних музеїв Польщі, Швейцарії, Австрії, Нідерландів, Грузії, Росії, США. Використано їхній досвід застосування інноваційних мультидисциплінарних, інформаційно-аналітичних та комунікаційних технологій у розробленні концепції експозиції ДПМ НАН України. Концептуально формалізовано головні засади структурно-функціональної організації природничого музею. Розроблено стратегію розвитку музею на найближче десятиріччя з метою повнішого охоплення музеологічної та науково-просвітницької діяльності. Розроблено статусні положення науково-інформаційної системи експозиції та принципи наповнення наукового та публічного контенту сайту природничого музею. Розроблено наукову концепцію, тематико-експозиційну структуру та план виставки "Мистецтво виживання".

Станом на 1.01.2014 р. основний фонд музею налічує 380263 од. зб. Впродовж року до основного фонду надійшло 1918 музейних предметів: 1240 – вперше та 678 – з науково-допоміжного фонду. Впродовж 2013 року у музеї працювало 3 тимчасових виставки та проведено 22 науково-пізнавальні акції. Проведено ротації експонатів у еколого-просвітницькому центрі Рівненського природного заповідника, музеї "Бойківщина" (м. Долина), еколого-просвітницькому центрі НПП "Галицький", музеї лісу (ДП "Костопільський лісгосп") та музеї природи Полісся у лабораторії екології лісу Житомирського національного агроекологічного університету.

За результатами виконання наукових досліджень і науково-фондової роботи опубліковано 106 наукових праць. Серед них 29-й випуск збірника "Наукові записки Державного природознавчого музею", 2 посібника, 1 науково-популярна брошура, 53 статті, 28 матеріалів та 21 тези конференцій.

О.Б. Вовк

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 30

Научные записки Государственного природоведческого музея
Proceedings of the State Natural History Museum

Українською, російською та англійською мовами

Головний редактор Ю.М. Чернобай

Комп'ютерний дизайн і верстка О.С. Климишин, Т.М. Щербаченко

Технічний редактор О.С. Климишин

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: museologia@museum.lviv.net
<http://museum.lviv.net>

Формат 70x100/16. Обл.-вид. арк. 22,9. Наклад 150 прим.

Виготовлення оригінал-макета і друк здійснено в Лабораторії природничої музеології та видавництва Державного природознавчого музею НАН України